

different nature, namely, personal and professional factors. But all these considerations were aimed at overcoming the stereotypical views of the cultural canons of men and women, firmly rooted in the Galician society, on the gender stratification, which fixed the steady roles of the sexes, and on the search of the methods of the most complete female self-realization in the music arts.

The characteristic features of the mentioned above authors were the such as: a high intellectual level, fruitful work in the cultural field, as well as true caring for the Ukrainian destiny. Their publications appeared on the front pages of the following periodicals: “Dilo”, “Nova Hata”, “Nazustrich”, “Ukrayinski Visti”.

It can be stated that the mentioned above publications have become a significant factor in the formation of a distinct “female accent” in the Ukrainian music culture. Music journalism gradually opened up the potential to promote high achievements of the Ukrainian women in various fields of music art, namely composing, pedagogy, performance, musicology.

Key words: *Ukrainians, article, gender, music journalism, music art.*

Стаття поступила до редакції 04.09.2019, прийнята до друку 04.10.2019.

УДК 78.721

DOI: <https://doi.org/10.33398/2310-0583.2019.45.28.44>

Анна Утіна

АСОЦІАТИВНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ПРОВІДНИЙ МЕТОД ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕРВАЛІВ НА СЛУХ

Утіна Анна Миколаївна – кандидат мистецтвознавства, Початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад «Костянтинівська школа мистецтв» Костянтинівка (Україна). E-mail: ramina.uan@gmail.com
ORCID 0000-0001-9502-3296

Асоціативне мислення як провідний метод визначення інтервалів на слух

В статті розглядається методика розвитку інтервального слуху, запропонована на початку 1990-х років викладачем Костянтинівської школи мистецтв В. М. Ситніковою, та шляхи її сучасного удосконалення. Методика базується на принципах асоціативного мислення та враховує вікові психологічні особливості учнів молодших класів. Обґрунтовано доцільність використання півтону

як одиниці виміру величини інтервалів. Наведено асоціативну таблицю інтервалів у тому вигляді, в якому вона застосовувалася В. М. Ситніковою, та наголошено на необхідності її часткового оновлення. Серед шляхів удосконалення асоціативної таблиці інтервалів визначено переорієнтацію на початкові інтонації українських пісень та прийоми звуконаслідування. Акцентовано актуальність інтеграції у навчальному процесі англійської мови та сольфеджіо. Вказано на відмінності між звуконаслідуванням в англійській та українській мовах і запропоновано додавати до асоціативної таблиці інтервалів, крім вербального тексту, також зображення, які допоможуть дітям легше орієнтуватися і скоріше запам'ятовувати незнайомі їм англійські слова, минаючи етап перекладу. Зроблено висновок про ефективність методики В. М. Ситнікової, яка не тільки дозволяє впевнено розпізнавати музичні інтервали за їх фонічним забарвленням, але й в подальшому орієнтуватися у позаладових структурах сучасної музики.

Ключові слова: сольфеджіо, інтервальний слух, асоціативне мислення, звуконаслідування, інтеграція англійської мови та музики.

Постановка проблеми. Асоціативне мислення – важливий інструмент розвитку як загальних пізнавальних здібностей людини – сприйняття, пам'яті, уваги, творчої уяви, так і спеціальних, зокрема, музичного слуху. Асоціативне мислення спирається на вміння знаходити подібні елементи в різних об'єктах, вибудовувати зв'язки між поняттями та уявленнями, оперувати образами, що зафіксовані у пам'яті, та, модифікуючи їх, створювати щось нове. Вчені вказують на різні способи побудови асоціативних зв'язків між об'єктами: на основі суміжності та доповнення, подібності та контрасту, причинно-наслідкових зв'язків та узагальнення, супідрядності одному об'єкту та співвідношення частини і цілого. Також, відповідно до ступеня участі в асоціативних процесах різних чуттєвих органів, розрізняють асоціації візуальні, аудіальні, кінестетичні, тактильні, смакові. Однак, незалежно від виду та типу, асоціативність завжди активізує творчі здібності, стимулює уяву та виступає генератором креативної діяльності.

Не існує єдиної універсальної методики розвитку асоціативного мислення, не зважаючи на велику кількість практичних вправ, що пропонується сучасними науковцями. Це обумовлено індивідуальним характером асоціацій, які виникають на основі особистого досвіду людини. Разом з тим, вибудовування

асоціативного ряду може мати цілком свідомий характер, особливо в умовах навчального процесу, спрямованого на формування стійких уявлень та практичних навичок. Саме на можливості асоціативного мислення спирається методика розвитку музичного слуху В. М. Ситнікової, розрахована на учнів молодшого шкільного віку.

Валентина Миколаївна Ситнікова – талановитий музикант, хоровий диригент, викладач сольфеджіо, якої, на жаль, вже тринадцять років немає з нами. Свої напрацювання Валентина Миколаївна почала у 1993 році з експерименту, який проводився в школі мистецтв м. Костянтинівка. В підготовчу групу набрали двадцять учнів віком 5-6 років без попереднього відбору, тож, в групі опинилися діти різні за музичними здібностями. На власному досвіді викладач відчула, що чим молодші учні, тим краще вони сприймають ті чи інші звучання на слух. Однак у такому віці діти ще не можуть оперувати абстрактними поняттями, як то, наприклад, диференціювати інтервали за кількістю тонів, з яких вони складаються, тому В. М. Ситнікова ініціювала формування в учнів асоціацій. За її думкою, на початковому етапі навчання важливо, щоб кожний інтервал сприймався як образ. Викладач розвивала ініціативу учнів щодо створення ними музичних образів та працювала над подальшим їх закріпленням. Вона питала, що відчуває дитина, який образ уявляє. Зрозуміло, що кожна дитина відчувала щось своє, але також були і спільні думки. Згодом виникла асоціативна таблиця інтервалів, яка узагальнювала відчуття та образи учнів. Для тих, хто не міг конкретизувати свої асоціації, це стало першим кроком в світ музики. За цією методикою однією з перших навчалася і автор даної статті, вступивши до школи як раз у 1993 році. Неодноразово беручи участь в обласних майстер-класах, на яких викладач ділилась спостереженнями – через чотири, шість, дев'ять та одинадцять років після початку експерименту – та спираючись на власний досвід та на досвід інших учнів, я переконалася у дієвості розробленої В. М. Ситніковою методики і, ставши викладачем, природним чином продовжила використання зазначеної методики у власній педагогічній діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. В полі пошуків методів засвоєння інтервалів В. М. Ситнікова не була самотньою. Так, на розумінні інтервалу як ключа в системі сольфеджійних навичок

наполягає Г. Григор'єва [3]. Вказуючи на два поширених у вітчизняному сольфеджіо підходи до розвитку інтервального слуху – ладовий та позаладовий, дослідниця говорить про те, що при визначенні інтервалу «поза ладом» він співвідноситься з графаретом, зразком, що зберігається в пам'яті. Є. Назайкінський [7] називає здатність точно оцінити або подумки уявити той чи інтервал, визначити назву, кількісну та якісну характеристику, чистоту його інтонування – інтервальним слухом.

Для розвитку інтервального слуху методисти-сольфеджисти нерідко використовують принцип асоціацій. Наприклад, М. Карасьова в своїй праці «Сольфеджіо – психотехніка розвитку музичного слуху» (1999) [5] приводить розроблену нею методику засвоєння інтервалів і акордів, в якій ці елементи музичної тканини вивчають комплексно – з урахуванням не тільки слухових, але також візуальних і кінестетических відчуттів, тобто синтезійно. Т. Боровик у методичному посібнику «Вивчення інтервалів на уроках сольфеджіо у підготовчій групі, першому та другому класах» (2006) [2] обґрунтовує необхідність використання в практичних заняттях асоціативно-образного досвіду дітей, пластичних і графічних символів інтервалів. Автор зазначає, що необхідно рухатися природнім для дітей шляхом, де основою є візуальний, мовний, тактильний досвід, а образність і гра при цьому повинні бути домінуючими факторами.

Більшість методистів сольфеджіо вказують, що визначення інтервалів не може бути самоціллю, а має сприяти розвитку тонкого і гнучкого апарату слухання музики. О. Давидова наполягає на тому, що найважливішим завданням дитячих музичних шкіл є «накопичення музичних вражень, створення певного “запасу” в музичній пам'яті учнів», і, хоча не все почуте в цей період навчання ще може бути усвідомлене, «емоційно-слухові враження залишаються в пам'яті» [4, с. 28]. Зокрема, знайомлячись з інтервалами, учні пізнають, що ці найважливіші елементи музики можуть передавати безмежні відтінки смислів. Про це саме пише і Ф. Аєрова, яка підкреслює, що «одні й ті ж інтервали можуть служити засобом для створення зовсім різних музичних образів» [1, с. 28]. І все ж, для закріплення асоціацій в ході навчального процесу викладач повинен акцентувати увагу на найбільш загальних

значеннях музичних елементів.

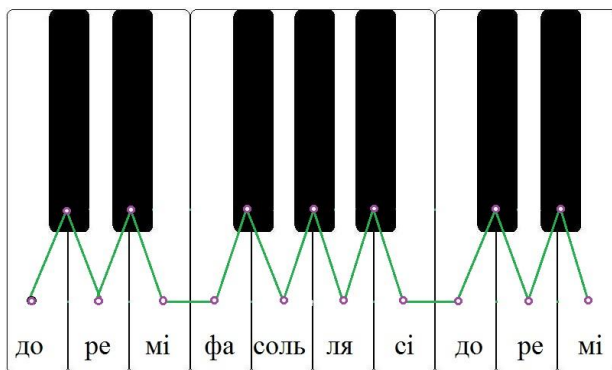
Важливість розвитку інтервального слуху на наступному після школи етапі, а саме, в музичному училищі, та вільного володіння інтервалікою відзначає викладач ДМУ ім. Гнесіних Л. Сіняєва [8]. В своїй методичній розробці вона пропонує інтонаційні вправи, які є гімнастикою для слуху та сприяють накопиченню внутрішніх слухових уявлень. Також авторка зазначає, що спів інтервалів від звуку сприяє вільному інтонуванню музики ХХ–ХХІ століть, де конструктивна роль інтервалу стає визначною в умовах розширеного звукового та ступеневого складу.

Питанням щодо співу музики ХХ століття займався Ю. М. Холопов, який підняв це питання в одній зі своїх статей, надрукованій у 1985 році [11]. Головна методична ідея розробки вченого полягає у освоєнні висотних структур ХХ століття на ладотональній основі. Він вважав, що будувати практичні заняття слід на вже сформованому школою та училищем фундаменті, тобто на ладотональному слуханні. Розвинула закладені в статті Ю. М. Холопова ідеї його учениця М. В. Карасева, яка описала спочатку в дипломній роботі, а потім в інших роботах [5; 6] основи методики Ю. Холопова. В той же час М. Карасева зазначає, що поруч з таким підходом існують й інші: наприклад, у Франції частіше використовується інтервальний метод співу сучасної мелодики. Тож, важливим є результат – підготувати юних музикантів до подолання інтонаційних складнощів, характерних для музики ХХ–ХХІ століть, і роль початкових етапів курсу сольфеджіо тут є визначальною. Наведемо слова Ю. М. Холопова з цього приводу: «Вочевидь, шкільна наука не повинна ставити надмірних завдань, навчання сольфеджіо не може претендувати на освоєння таких труднощів, після яких будь-які інтонаційні складності здалися б перешкодами, що легко подолати. Але школа може і повинна закласти основи впевненого співу музики ХХ століття» [11, с. 84].

Мета статті – охарактеризувати методику розвитку інтервального слуху на основі асоціативного мислення, запропоновану В. М. Ситніковою, та продемонструвати шляхи її удосконалення, віднайдені автором даної статті в процесі власної педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи перший етап

вивчення інтервалів в музичній школі, слід зазначити, що із ступеневою величиною учні знайомляться у першому класі, а з тоною, згідно навчальної програми з сольфеджіо 2012 року [9], починаючи з другого класу. Спираючись на власний практичний досвід, можу стверджувати, що учні краще сприймають інтервал за півтоною величиною. Саме півтон доречно брати за крок від одного звуку до іншого, тим більш що саме цей інтервал є основною складовою характерних для музики ХХ століття симетричних ладів:

В. М. Ситнікова вважала, що на початковому етапі знайомства з цим інтонаційним елементом та з інтервалами взагалі доречним є їх проспівування як початкових інтонацій відомих пісень. Про цей метод пишуть багато викладачів на пострадянському просторі, а також у Європі та Австралії. Однак, поряд з пісненими асоціаціями, Валентина Миколаївна оперувала і звукообразальними та образними. Під час навчання автора статті в Костянтинівській школі мистецтв асоціативна таблиця інтервалів, яка узагальнювала відчуття та образи учнів, мала наступний вигляд:

мала секунда – «ой-ой»

велика секунда – «ха-ха»

велика терція – «ку-ку»

чиста кварта – «в траве сидел кузничик», «вперед-назад»

чиста квінта – «по малину в сад пойдём, зови – ау»

велика секста – «в лесу родилась елочка»

мала септима – вимовляння свого імені

Як бачимо з наведеної таблиці, тільки секста засвоювалась

через початкову інтонацію відомою дитячої пісні, інші ж інтервали були пов'язані переважно із короткою послівкою зображального характеру, котру можна інтонувати вгору та вниз. Особливе місце в таблиці належало тритону, за звучанням якого закріпився образ Баби Яги¹.

Стосовно усталеної асоціації «інтервал – початкова інтонація пісні» слід зазначити, що у наш час використання у якості джерела асоціацій російських пісень та радянських мультфільмів, які переважали раніше, втрачає свою ефективність, адже сучасні діти мають інші мистецькі орієнтири та естетичні смаки. Тож, важливим завданням вітчизняних сольфеджистів є часткове оновлення асоціативної бази для визначення інтервалів на слух. У 2013 та 2015 роках було надруковано чудові посібники для засвоєння дітьми ступенів ладу за допомогою українських пісень: «Сольфеджію на основі української народної пісні» О. Спімахової, «Сольфеджію для скрипалів-початківців на матеріалі українського дитячого фольклору» Т. Гонтаренко, «Збірка мелодій для сольфеджування у 1 класі» О. Г. Войтенко і Л. В. Портової тощо. Ці посібники дали матеріал для вдосконалення асоціативної таблиці інтервалів, яка тепер виглядає таким чином:

чиста прима – «Куй, куй, ковалі» (із зміною слів на «Тук, тук, ковалі»)

мала секунда – «Ой, без дуди, без дуди»

велика секунда – «Гralись, гralись, розважались»

мала терція – «Баю, баю, баю» або «а-а, а-а, люлі» (на основі пісень «Котику сіренький», «Доцику, доцику, зварю тобі боршику», «Дошик, дощик крапає дрібненько»)

велика терція – «Ой, дзвони дзвонять»

чиста кварта – «Вийшли в поле косарі», «Качка йде, каченят веде»

чиста квінта – «Бігла лялька потоку»

мала секста – «Над річкою бережком», «Доц іде, радіють

¹ Більше образів було розроблено для септакордів. Так, у 1998 році разом із викладачами художнього відділення, були створені картини-казки, в яких був Чахлик Невмирущий (зменшений септакорд), Принцеса (малий мажорний), Фея (малий мінорний), Принц (малий зменшений), Кіт Леопольд (мінорний трезвук – відповідно до початку його відомої пісеньки).

квіти»

велика секста – «Україна» Т. Петриненка

мала септима – «Тепер, я турок не козак»

Як правило, на уроках діти знайомляться з різними піснями, але для позначення інтервалу та його запам'ятовування обирається одна¹.

В процесі подальшої роботи з дітьми над слуховим визначенням інтервалів поступово відбувався відхід від «трафаретів», який здійснювався через слухання та аналіз численних зразків музики, порівняння різних інтонаційних «версій» певного інтервалу. Щоб уникнути асоціації інтервалів з певною піснею до кожного з них підбиралися коротенькі інтонації-поспівки, що дозволяло розширяти арсенал пісень та в кожній пісні знаходити різні інтонації-шаблони, а не лише ті, з яких вона починається. В результаті таблиця набула оновленого вигляду:

чиста прима – Тук-тук

мала секунда – Ой-ой

велика секунда – Ха-ха

мала терція – Кап-кап

велика терція – Ку-ку

чиста кварта – Вперед – назад

тритон – Баба-Яга

чиста квінта – Гукай, а-у

мала секста – В лісі дощик

велика секста – В небі сонце

мала септима – Хто там?

велика септима – І-а (ослик)

чиста октава – Дін-дон

Опора на асоціативне мислення, окрім практичної мети визначення інтервалів на слух, має і більш «благородну» ціль – розсунути естетичні горизонти, сприяти сприйняттю музики у єдності з іншими мистецтвами, навчити насолоджуватися барвами звуків та слів, звучанням красок та мовою рухів. Взагалі, синтез мистецтв є одним з провідних принципів мистецької освіти та

¹ У таблиці відсутні інтервали тритону, великої септими та чистої октави, на які мені поки що не вдалось знайти щось вражаюче.

розвитку учня. В синтетичний зв'язок може вступати будь-яка пара почуттів людини з двадцятьма п'ятьма визначеними вченими, але найчастіше трапляються зв'язки між зором, дотиком та слухом. Саме принцип взаємодоповнення органів почуттів та синтезу мистецтв був взятий за основу В. М. Ситніковою. Цей принцип був покладений і в основу створеної автором даної статті серії посібників «Тести і завдання із зображеннями» з музичної літератури та сольфеджіо: для їхнього розв'язання учням необхідно задіяти одночасно зорові та слухові враження, отримані раніше.

Принцип поєднання зорових та слухових вражень використовує Глен Доман при вивченні англійської мови. Своєрідний аналог цих карток, створений власноруч, застосовую і я на заняттях з учнями молодших класів. Оперування картками вносить у проведення уроку елемент гри. На ефективності навчання за допомогою ігор наголошували такі видатні педагоги як Л. Виготський, С. Рубінштейн, Ш. Амонашвілі. Дійсно, гра є основним видом діяльності для дітей молодшого шкільного віку, тож, в педагогічній практиці вона стає ефективним дидактичним інструментом.

Повертаючись до карток Г. Домана, зупинимося на доцільності інтеграції у навчальному процесі англійської мови та музики. Чому саме англійської? Тому що сьогодні – це мова міжнародного спілкування, і її вивчення має підготувати сучасних учнів до вступу у доросле життя, надавши їм нові можливості. Інтегрування англійської мови в курс сольфеджіо спочатку було апробовано автором статті з учнями першого класу і стосувалося термінології: назв звуків, октав та їх поєднання із зображеннями – фото або відео. Наступним етапом стало вивчення інтервалів, але ж тут виникла проблема, пов'язана із неможливістю заспівати українські пісні англійською мовою. Точніше сказати, заспівати їх можна, але зникне безпосередній зв'язок між словом та відповідною музичною інтонацією. Тож, на допомогу у цьому випадку прийшло звуконаслідування.

Ономатопея (від грец. *ὀνοματοποιία*: *ὄνομα* «ім'я» + *ποιέω* «роблю, творю») – це слова або комбінації слів, утворених з метою імітування звуків природи (наприклад, вітру, води), звуків, які видаються неживими предметами (машинами, обладнанням),

тваринами чи людьми. Склад такого звуконаслідування в одній мові може суттєво відрізнятися від звуконаслідування в іншій мові в залежності від культурних та місцевих особливостей нації-носія. Причиною таких відмінностей, на думку вчених, є вибір за взірць наслідування тієї чи іншої грані звуку – подібно тому, як ми беремо лише одну інтонаційну грань інтервалу. При цьому, слова чи комбінація слів майже безпомилково асоціюються у людській свідомості з певним предметом або істотою, що їх відтворює.

Дітям зазвичай дуже подобається ця тема. Спочатку ми порівнюємо мову «українських тварин» із мовою їх англійських «побратимів»:

собака: *Гав-гав – Bow-vo, arf-arf*

кішка: *Мяу – Meaou, neaou, mew-mew*

миша: *Пи-ні – Squeak-squeak*

корова: *Муу – Moo-moo*

свиня: *Хрю-хрю – Oink- oink, squeal-squeal, grunt-grunt*

вівця: *Бее – Ba-a-ba-a*

осел: *Іа – Hee-haw*

Потім ми намагаємося поєднати інтонації мови тварин із певним музичним інтервалом¹, за необхідності використовуючи й інші звуконаслідувальні елементи. Відмінності в зафіксованих асоціаціях з попередньою таблицею обумовлені як постійним пошуком більш адекватних паралелей, так і традиціями англійського мовлення. Наведений нижче варіант таблиці містить, окрім вербального тексту, також зображення, які допомагають дітям легше орієнтуватися і скоріше запам'ятовувати незнайомі їм англійські слова, минаючи етап перекладу. До того ж, цей варіант таблиці може використовуватись у роботі з іншомовними учнями:

¹ У статті «Інтегративні зв'язки між англійською мовою і сольфеджіо» [10] було розглянуто асоціативні зв'язки, які виникають у дітей молодшого шкільного віку, між уявленнями про конкретних тварин та звучанням певних регістрів, як то: *субконтроктава – динозавр (a dinosaur)*, *контроктава – бегемот (a hippo)*, *велика октава – ведмідь (a bear)* тощо.

INTERVALS				
Позначення	Name	Quantity of half steps (semitones)	Picture	Intonation
p.1	perfect unison	0		<i>Nock-nock</i>
min.2	minor second	1		<i>Tweet-tweet</i>
min.6	minor sixth	8		<i>pitter-patter</i>
maj.6	major sixth	9		<i>Moo-moo</i>
min.7	minor seventh	10		<i>Ro-ar</i>
maj.7	major seventh	11		<i>Hee-haw</i>
p.8	perfect octave	12		<i>Ding-dong</i>

Ефективність методики В. М. Ситнікової, описана у статті,

перевірена декількома поколіннями її учнів, в тому числі особисто мною. Не маючи, за словами вчительки, природного розвиненого музичного слуху, я навчилася вже у школі писати диктанти Б. Алексеєва і Д. Блюма та чисто інтонувати. І цьому сприяла саме методика асоціативного сприйняття інтервалів, адже, не відчуваючи інтервали як ступені ладу, я намагалася запам'ятати мелодію диктанту, уявляючи її як набір кубиків-інтервалів. І надалі, вже у консерваторські роки, це допомогло мені досить легко «справлятися» зі складними диктантами, запозиченими з сучасної композиторської практики. Саме інтонування інтервалів і відчуття висотної структури на основі її центрального елемента, що, за словами Ю. М. Холопова, являє собою новий вид ладового центру, зробило це можливим. Зараз це допомагає моїм маленьким учням розпізнавати на слух інтервали, ще не маючи уявлення про їх будову, а випускникам – успішно читати з листа А. Островського, С. Соловйова та В. Шокіна.

Висновки. Опора на асоціативне мислення при визначенні інтервалів на слух має як тактичні цілі – навчити учнів розпізнавати ці найважливіші «будівельні цеглинки» музики за їх фонічним забарвленням, так і стратегічні, пов'язані з прагненням дати уявлення про той нерозривний зв'язок, який існує між музикою як видом мистецтвом та світом, що відображується у художніх творах через різноманітні поєднання звуків. Досягнення тактичної мети стає важливою сходинкою у розвитку музичного слуху як необхідного фундаменту будь-якої музичної діяльності. Що ж стосується стратегічних цілей, то розуміння єдності мистецтва та всесвіту, відчуття взаємозв'язку звуків, ліній та фарб, закладені у дитинстві, будуть поглиблюватися та набувати все нових граней впродовж усього подальшого життя, незмінно приносячи радість на насолоду.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку пов'язані із використанням можливостей асоціативного мислення по відношенню до вивчення та слухового засвоєння інших елементів музичної мови – тризвуків та септакордів, з пошуками нових, більш точних та «сучасних» паралелей між звуковими, вербальними та графічними складовими асоціативних таблиць, з пристосуванням віднайдених асоціацій до інтегративного курсу «Solfeggio & English».

Література

1. Аерова Ф. І. Практичні поради з методики викладання сольфеджіо. Київ : Державне вид-во образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1959. 64 с.
2. Боровик Т. А. Изучение интервалов на уроках сольфеджио. Подготовительная группа 1–2 классы ДМШ и ДШИ : Методические рекомендации. Москва : Классика XXI, 2006. 66 с.
3. Григорьева Г. В. Интервальный слух в курсе современного сольфеджио // Царскосельские чтения. 2012. №XVI. С. 240–243. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/intervalnyy-sluh-v-kurse-sovremennogo-solfedzhio>
4. Давыдова Е. Сольфеджио для 5 класса ДМШ : Методическое пособие. Москва : Музыка, 1981. 48 с.
5. Карасева М. В. Сольфеджио – психотехника развития музыкального слуха. Москва : Композитор, 2002. 374 с.
6. Карасева М. В. Ю. Н. Холопов у истоков создания «Современного сольфеджио». *Идеи Ю. Холопова в XXI веке: Сб. статей /* Ред.-сост. Т. С. Кюрегян. Москва : Музиздат, 2008. С. 345–364.
7. Назайкинский Е. Взаимосвязи интервальных и ступеневых представлений в развитии музыкального слуха. *Воспитание музыкального слуха: Сб. статей /* Ред.-сост. А. П. Агажанов. Москва : Музыка, 1977. С. 25–77.
8. Синяева Л. С. Интонационные упражнения в курсе сольфеджио : Методическая разработка для преподавателей музыкальных училищ, училищ искусств и детских музыкальных школ. Москва : Мин-во культуры РСФСР, 1980. 42 с.
9. Сольфеджіо : Програма для музичної школи, музичного відділення початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу / Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтва України; укладачі: О. В. Єпімахова, І. А. Жосан, В. В. Кулик, О. С. Печенко, І. А. Подлесна, Т. Б. Сіротіна, Г. А. Смаглій, Н. І. Смольська, Г. М. Чиж. Київ, 2012. 129 с.
10. Утіна А. М. Інтегративні зв'язки між англійською мовою і сольфеджіо // Музичне мистецтво і культура. *Науковий вісник ОНМА імені А. В Нежданової*. Одеса, 2019. Вип. 29.
11. Холопов Ю. Н. Как петь новую музыку XX века. *Воспитание музыкального слуха: Сб. статей. Вып. 2 /* Сост. А. П. Агажанов. Москва : Музыка, 1985. С. 59–85.

References

1. Aerova, F. I. (1959). *Praktychni porady z metodyky vykladannja soljfedzhio*. Kyjiv: Derzhavne vyd-vo obrazotvorchogho mystectva i muzychnoji literatury

URSR, 64 s.

2. Borovik, T. A. (2006). *Izuchenie intervalov na urokakh solfedzhio. Podgotovitel'naya gruppa 1–2 klassy DMSH i DSHI: Metodicheskie rekomendatsii.* Moskva: Klassika XXI, 66 s.
3. Grigoreva, G. V. (2012). *Intervalnyy slukh v kurse sovremennogo solfedzhio // Tsarskoselskie chteniya, XVI, 240–243.* URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/intervalnyy-sluh-v-kurse-sovremennogo-solfedzhio>
4. Davydova, Ye. (1981). *Solfedzhio dlya 5 klassa DMSH: Metodicheskoe posobie.* Moskva: Muzyka, 48 s.
5. Karaseva, M. V. (2002). *Solfedzhio – psihotekhnika razvitiya muzykalnogo slukha / 2-e izd.* Moskva: Kompozitor, 374 s.
6. Karaseva, M. V. (2008). *Yu. N. Kholopov u istokov sozdaniya «Sovremennogo solfedzhio». Idei Yu. Kholopova v XXI veke : Sb. statey / Red.-sost. T. S. Kyuregyan.* Moskva: Muzizdat. S. 345–364.
7. Nazaykinskiy, Ye. (1977). *Vzaimosvyazi intervalnykh i stupeneykhn predstavleniy v razvitiy muzykalnogo slukha. Vospitanie muzykalnogo slukha: Sb. statey / Red.-sost. A. P. Agazhanov.* Moskva: Muzyka, S. 25–77.
8. Sinyaeva, L. S. (1980). *Intonatsionnye uprazhneniya v kurse solfedzhio: Metodicheskaya razrabotka dlya prepodavateley muzykalnykh uchilishch, uchilishch iskusstv i detskikh muzykalnykh shkol.* Moskva: Min-vo kultury RSFSR, 42 s.
9. *Solfedzhio (2012): Prohrama dlja muzychnoji shkoly, muzychnogho viddilennja pochatkovogho specializovanogho mystecjkogho navchal'nogho zakladu / Derzhavnyj metodychnyj centr navchal'nykh zakladiv kul'tury i mystectv Ukrajinu; ukladachi: O. V. Jepimakhova, I. A. Zhosan, V. V. Kulyk, O. S. Pechenko, I. A. Podljerna, T. B. Sirotna, Gh. A. Smaghl'ij, N. I. Smoljsjka, Gh. M. Chyzh.* Kyjiv, 129.
10. Utina, A. M. (2019). *Integhratyvni zv'jazky mizh anghlijskoju movoju i sol'fedzhio. Muzychne mystectvo i kul'tura : Naukovyj visnyk ONMA imeni A. V. Nezhdanovoju.* Odesa. Vyp. 29.
11. Kholopov, Yu. N. (1985). *Kak pet novuyu muzyku XX veka. Vospitanie muzykalnogo slukha: Sb. statey. Vyp. 2 / Sost. A. P. Agazhanov.* Moskva: Muzyka, S. 59–85.

Utina Anna – Candidate of Art Criticism (PhD), Primary specialized educational art institution «Konstantinovka School of Arts», Kostyantynovka (Ukraine). E-mail: ramina.uan@gmail.com
ORCID 0000-0001-9502-3296

Associative thinking as a leading method for determining intervals by ear

The methodology of interval hearing development, proposed by the teacher of The Konstantinovka School of Arts V. M. Sytnikova, and ways of its modern improvement is considered in the article. The methodology is based on the principles of associative thinking, which is based on the ability to find similar elements in different objects and to build relationships between them. It activates the creative abilities of children, stimulates their imagination and acts as a generator of creative activity. A talented musician, choral conductor and solfeggio teacher, V. M. Sytnikova began her research in 1993 with an experiment whereby students at the age of 5-6 who had different musical abilities were recruited to the preparatory group without prior selection. Since children cannot yet operate with abstract concepts at that age, V. M. Sytnikova encouraged them to create musical images and worked on their further fixation in memory. Thus, an associative interval table that summarized students' feelings and images emerged. Being one of the first to study this method, the author of the article, is convinced of its effectiveness. She has continued developing her teacher's ideas.

Objectives – to characterize the method of development of interval hearing based on associative thinking, proposed by V. M. Sytnikova, and to demonstrate ways of its improvement, found by the author of this article in the process of her own pedagogical activity.

Methods. The methodology of the study is based on theoretical developments and practical work of domestic solfeggists, aimed at the development of interval hearing. The most important component is the method of auditory determination of intervals based on associative thinking, developed by V. M. Sytnikova.

Results. The expediency of using halftone as a building cell of intervals is substantiated: firstly, because of the students' better perception of the uniformity of measure units, and secondly, because halftone is the main component of many sound structures in the music of the twentieth century, in particular, symmetrical modes.

The associative table of intervals formed during the pedagogical activity of V. M. Sytnikova is considered, the use of the initial intonations of known songs is noted. The necessity of reorientation in the formation of the "interval is the initial intonation of the song" association from Russian songs and Soviet cartoons to Ukrainian songs and methods of sound inheritance are pointed out. The ways of gradual departure from the "stencils" in the process of further work on the auditory determination of intervals are described – through listening and analysis of numerous samples of music, comparison of different intonational "versions" of intervals, selection of short intonations to each of them.

It is emphasized that reliance on associative thinking, in addition to

the practical purpose of determining hearing intervals, should promote the perception of music in unity with other arts. Synthetic communication can involve any pair of human senses, but most often there are connections between sight, touch and hearing. The principle of combination of visual and auditory impressions is used by G. Doman in the study of English. The musical analogue of the cards he created can be used at the lessons with young students studying the intervals. The use of cards introduces an element of game into the lesson, which is an effective didactic tool at work with children.

The importance of integration of English to solfeggio learning process is emphasized. Today, English is the language of international communication, and its study should prepare modern students for adulthood, giving them new opportunities. The use of English elements in the course of solfeggio in first grade concerned mainly terminology – the names of sounds and octaves, in the second grade English can be associated with the study of intervals. However, singing Ukrainian songs in English, the direct link between the word and the corresponding musical intonation disappears, so the emphasis should be on soundtracking. The differences between sound inheritance in English and Ukrainian are indicated, due to local traditions and the choice of imitation of one or another facet of sound. It is suggested to add to the English version of the associative interval table, in addition to the verbal text, also images that will help children to orient themselves and memorize words unfamiliar to them more quickly, bypassing the translation stage.

The conclusion was made about the effectiveness of V. M. Sytnikova's methodology, which was tested by several generations of her students, including the author of the article. This technique allows you not only to recognize confidently the musical intervals in their melodic and harmonious types, but also to further navigate the extrasensory structures of contemporary music.

Conclusions. *Relying on associative thinking indicating intervals while hearing, except tactical goals – to teach students to differentiate these the most important "building bricks" of music due to phonic coloration, has strategic ones, connected with the wish to show the connection between music as an art and world that can be seen in the art works through the sound combining. Achievement of the tactical goal becomes an important stage in the development of musical hearing as a necessary foundation of any musical activity. As for strategic goals, understanding of art and universe unity, sense of sound, lines and color connections instilled during childhood will become deeper and get new dimensions during all the life, that will unchangeably bring lot of joy and excitement. The perspectives of the farthest giveaways are*

connected with harnessing the potential of associative thinking according to studying other elements of music language – accords as well as searching new, more concrete and modern parallels between sound verbal and graphic folders of associative tables which are created for using at the "Solfeggio & English" integrated course.

Key words: *solfeggio, interval hearing, associative thinking, onomatopoeia, English and music integration.*

Стаття поступила до редакції 19.09.2019, прийнята до друку 19.10.2019.

УДК 78.2У; 78.73

DOI: <http://doi.org/10.33398/2310-0583.2019.45.44.52>

Анна Немерко

ХУДОЖНІЙ СВІТ ХОРОВОЇ МУЗИКИ ДЛЯ ДІТЕЙ МИРОНА ДАЦКА

Немерко Анна Рафіківна – аспірантка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів (Україна). E-mail: asharifova79@gmail.com
ORCID 0000-0001-6789-596X

Художній світ хоровий музики для дітей Мирона Дацка

У статті висвітлюються аспекти дитячої хорової творчості М. Дацка. Хорове виховання посідає провідне місце, оскільки сприяє зростанню дитячої творчої ініціативи; зміцненню ціннісних орієнтирів особистості; формуванню музичної культури. Хоровий доробок М. Дацка є своєрідним дзеркалом, що відображає загальні процеси та закономірності розвитку сучасного українського хорового мистецтва для дітей. Хорові твори композитора міцно закріпилися в сучасній виконавській практиці і концертному житті м. Львова. Вони складають основу сьогоднішнього дитячого хорового репертуару. Проте при очевидній затребуваності у виконавській практиці досі не ставали предметом спеціального музикознавчого дослідження. Ця обставина зумовлює актуальність звернення до цієї теми та необхідність наукового осмислення цього пласту сучасної хорової музики для дітей. Встановлено ознаки художнього світу образів хорової музики композитора. Вивчення хорового доробку для дітей М. Дацка дозволило окреслити притаманні йому змістовні напрями, серед